

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีวิจ্ঞากรรม
2. อวัจนภาษาและการสื่อสาร
3. ภาษาและวัฒนธรรม
4. วิจ্ঞากรรมการตอบคำถาม
5. ภาษากับเพศของผู้พูด
6. ภาษาในสื่อภาพยนตร์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีวิจ্ঞากรรม

วิจ্ঞากรรม (Speech Act) หมายถึง การกล่าวข้อความในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยที่ผู้กล่าวข้อความนั้นต้องการสื่อสารผ่านทางคำพูดเพื่อให้เกิดการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ผู้ฟังต้องคำนึงถึงบริบทต่าง ๆ ในการสื่อสารเพื่อให้บรรลุถึงเจตนาของผู้พูดได้ (Searle, 1969) ซึ่งการแสดงวิจ্ঞากรรม อาจทำเพื่อแสดงการขอโทษ การทักทาย การขอร้อง การบ่น การเชื้อเชิญ การชมเชย หรือการปฏิเสธ ทั้งนี้ วิจ্ঞากรรมอาจจะประกอบด้วยคำหนึ่งคำ เช่น "Sorry (ขอโทษ)" เพื่อกล่าวขอโทษ หรือ ประกอบไปด้วยคำหลาย ๆ คำหรือเป็นประโยค เช่น "I'm sorry I forgot your birthday (ฉันขอโทษที่ฉันลืมวันเกิดของเธอ) หรือ พี่สาวพูดกับน้องสาวว่า "นิดหิบบนึ่งสิอพิมพ์ให้พี่หน่อยได้ไหม" พี่สาวไม่ได้ต้องการถามเพียงอย่างเดียว แต่มีเจตนาที่จะขอร้องน้องสาวด้วยคำกล่าวเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการใช่วิจ্ঞากรรมในการสื่อสาร ซึ่งวิจ্ঞากรรมจะเป็นผลได้ถ้าผู้ฟังเข้าใจถึงความตั้งใจของผู้พูดหรือเจตนาที่ผู้พูดแสดงออกมา เช่น อาจารย์พูดกับนิสิตว่า "ห้องนี้ร้อนจังเลย" เมื่อนิสิตได้ยินเช่นนั้น ก็ถูกไปเปิดพัดลม เปิดหน้าต่าง หรือปรับอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศเพื่อให้อากาศเย็นขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากนิสิตเข้าใจดีว่าอาจารย์ไม่ต้องการที่จะบอกสภาพอากาศภายในห้องเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีเจตนาให้ตนทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้อากาศภายในห้องเย็นขึ้น จากลักษณะการสนทนาดังกล่าวนี้นี้แสดงให้เห็นว่าในการสื่อสาร ไม่สามารถที่จะยึดเพียงรูปแบบภาษาเป็นหลักเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของการสนทนาและเจตนาของผู้พูดด้วย ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้ เรียกว่า "วิจ্ঞากรรม."

ทฤษฎีวัจนกรรมนี้มีแนวคิดริเริ่มมาจากสาขาปรัชญา โดยออสติน (Austin, 1974) เป็นผู้เสนอทฤษฎีและศึกษาเรื่องวัจนกรรมอย่างละเอียด และกล่าวว่าผู้พูดกระทำบางสิ่งบางอย่างโดยผ่านทางข้อความได้ และข้อความที่กล่าวออกมามีได้ทำหน้าที่เพียงแสดงความหมายเพื่อใช้ยืนยันความจริงหรือเท็จเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดการกระทำภายหลังการกล่าวถ้อย ซึ่งมีประโยคมากมายที่มีรูปแบบถูกต้องตามไวยากรณ์ แต่ไม่ได้ใช้ยืนยันความจริงหรือความเท็จ เช่น ประโยคขอร้อง ประโยคคำสั่ง เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้ ออสตินจึงได้นำความหมายลักษณะนี้มาศึกษาอย่างเป็นระบบ และเขาได้นำเสนอแนวความคิดใหม่เกี่ยวกับพฤติกรรมของการพูด ซึ่งได้แบ่งถ้อยคำออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. **Constative Utterances** คือ คำพูดหรือ ประโยคที่ทำหน้าที่สื่อความหมาย หรือบอกเล่าข้อเท็จจริง มีลักษณะคงที่ทางความหมายและสามารถตัดสินค่าความจริงได้ว่าเป็นจริงหรือเป็นเท็จ เช่น เมื่อลูกบอกกับแม่ภายหลังประกาศผลการสอบเข้ามหาวิทยาลัยว่า “คุณแม่คะ หนูสอบเอ็นทรานซ์ติดค่ะคุณแม่”
2. **Performative Utterances** คือ คำพูด หรือประโยคที่ไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่อธิบายความหมายบอกเล่าข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่เมื่อกล่าวออกไปแล้วสามารถทำให้เกิดการกระทำได้ เช่น (1) “ศาลพิพากษาให้นาย ก จำคุกตลอดชีวิต” หรือ (2) “รัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมันลิตรละ 60 สตางค์”

จากประโยคตัวอย่างทั้งสองประโยคในหัวข้อ Performative Utterances ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึง ประโยคที่ 1 เป็นถ้อยคำที่แสดงถึงการตัดสินคดีความ ทำให้เราทราบได้ว่าผู้ที่กล่าวถ้อยคำนี้ต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินคดีความ คือ ผู้พิพากษา ส่วนประโยคที่ 2 เป็นถ้อยคำรัฐบาลหรือตัวแทนของรัฐบาลเป็นผู้กล่าว เช่น โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งทำให้มีผลภายหลังการประกาศเช่นเดียวกันกับประโยคที่ 1 ซึ่งจะต้องเป็นผู้พิพากษาเท่านั้นที่มีอำนาจกล่าวถ้อยคำนี้และทำให้เกิดผลขึ้นภายหลังการกล่าวนั่นเอง

นอกจากนี้ ออสติน (Austin, 1975) ได้เสนอการแบ่งประเภทการกระทำของคำพูด โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. การกล่าวถ้อยคำ (Locutionary Act) หมายถึง การเปล่งเสียงออกมาเพื่ออ้างถึงสิ่งต่าง ๆ และเพื่อสื่อความหมายในภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งคำหรือข้อความที่เปล่งออกมานี้ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าหมายถึงอะไร และกล่าวถึงสิ่งใด เช่น พ่อบอกลูกว่า “เปิดโทรทัศน์เสียงดังจัง”

2. การแสดงเจตนา (Illocutionary Act) หมายถึง การแสดงเจตนาที่แฝงอยู่ในข้อความที่ผู้พูดกล่าวด้วยคำแต่ละครั้ง กล่าวคือ ผู้พูดมีเจตนาแฝงอยู่ในคำพูดซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้พูดพูดเพื่ออะไร ในกรณีนี้อาจจะเป็นการที่ผู้พูดถาม หรือตอบคำถาม ให้ข้อมูลต่าง ๆ ทำการเตือน และอาจจะเป็นการระบุถึงสิ่งนั้น ๆ เช่น คำพูดที่พูดว่า "เปิดโทรทัศน์เสียงดังจัง" พ่อมีความต้องการที่เตือนให้ลูกลดเสียงโทรทัศน์ลง ซึ่งการจะทราบถึงเจตนาของผู้พูดอาจต้องอาศัยบริบทต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการพิจารณา

3. วัจนผล (Perlocutionary Act) หมายถึง การกระทำของผู้ฟังที่เป็นผลมาจากคำพูดของผู้พูด และสิ่งที่ผู้พูดได้พูดออกมานั้นมีผลต่อความรู้สึก ความคิด หรือ การกระทำของผู้ฟัง เช่น ภายหลังจากที่พ่อพูดว่าเปิดโทรทัศน์เสียงดังจัง เมื่อลูกได้ยินก็ปรับลดเสียงโทรทัศน์ลง

ตามแนวความคิดวัจนกรรมของออสตินที่เน้นที่วัจนผลมากกว่าเจตนาของผู้พูด ซึ่งถ้าการกล่าวด้วยคำออกมาก่อนให้เกิดวัจนผลจึงถือว่าเป็นวัจนกรรม โดยที่ออสตินกล่าวว่าทุกข้อความที่กล่าวออกมาก่อนทำให้เกิดการกระทำ อีกทั้งการกล่าวด้วยหรือการแสดงเจตนาของผู้พูดสามารถแยกจากกันได้ เนื่องจากการกล่าวด้วยมีรูปแบบประโยคตายตัวและมีความหมายที่แน่นอนอยู่แล้ว ดังนั้นแนวความคิดของออสตินไม่เน้นการตีความหมายจากผู้ฟัง ซึ่งทำให้แนวคิดนี้ถูกโต้แย้งจากนักภาษาศาสตร์คนอื่น ๆ

เซอร์ล (Searle, 1969) เป็นนักการศึกษาอีกคนหนึ่งที่ศึกษาเรื่องวัจนกรรมและได้แบ่งประเภทการกระทำด้วยคำพูดของออสติน ซึ่งเขาได้ศึกษาและพยายามขยายแนวความคิดออกไปอีกรวมทั้งแสดงความคิดเห็นในการศึกษาความหมายในบริบทของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ (Acts) ว่าที่จริงแล้ว คือ วัจนกรรม (Speech Act) หรือ การกระทำโดยใช้คำพูด ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎเกณฑ์กำหนด (Conditions) ของวัจนกรรมนั้น ๆ โดยแนวความคิดของเซอร์ลใช้อธิบายเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำ วัจนกรรมต้องประกอบไปด้วย 3 ส่วน ดังนี้คือ

1. การกล่าวด้วยคำ (Utterance Acts) คือ การที่ผู้พูดใช้หน่วยคำ คำ หรือ ประโยคเพื่อการสื่อสาร
2. การนำเสนอความ (Propositional Acts) คือ การที่ผู้พูดนำเสนอเนื้อหาของถ้อยคำที่กล่าวออกมาในรูปแบบของเหตุการณ์ และผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์
3. การแสดงเจตนา (Illocutionary Act) คือ การแสดงความตั้งใจของผู้พูดในการกล่าวด้วยคำออกมา เช่น ต้องการถาม ทักทาย หรือ การเตือน เป็นต้น

นอกจากนี้ เซอร์ล (Searle, 1975) ยังได้ให้คำนิยามและแบ่งประเภทวัจนกรรมออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. Representatives หมายถึง วัจนกรรมที่ผู้พูดแสดงออกมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริง เช่น การยืนยัน การสรุป เป็นต้น

2. Directives หมายถึง วัจนกรรมที่ผู้พูดพยายามให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้แก่ การบอกให้ทำ การถามให้ตอบ การขอร้อง การสั่ง การอนุญาต การท้าทาย เป็นต้น

3. Commissives หมายถึง วัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตัวเองว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต ได้แก่ การสัญญา การปฏิญาณ และการขู เป็นต้น

4. Expressives หมายถึง วัจนกรรมที่ผู้พูดแสดงภาวะเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ การขอบคุณ การแสดงความยินดี การขอโทษ และการชมเชย เป็นต้น

5. Declaratives หมายถึง วัจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับสถาบันที่มีสิทธิ์โดยชอบธรรม เช่น การแต่งตั้ง การประกาศ ศาลสั่งลงโทษจำเลย การประกาศกฎอัยการศึก เป็นต้น

ตามแนวทฤษฎีวัจนกรรม สรุปได้ว่า การแสดงวัจนกรรมในแต่ละครั้งต้องมีกรกล่าวด้วยเพื่อแสดงเจตนาของผู้พูด ซึ่งจะทำให้เกิดวัจนผลหรืออาจไม่เกิดก็ได้ และในบางครั้ง ถ้อยคำที่กล่าวออกมาอาจมิได้แสดงให้เห็นเจตนาของผู้พูดออกมาตรง ๆ ตามรูปแบบภาษา ซึ่งเซอร์ลได้ให้ความสำคัญต่อการแสดงเจตนาในการกล่าวถ้อยคำที่จะต้องอาศัยการตีความจากผู้ฟังมากกว่าที่จะเป็นข้อกำหนดที่ตายตัว และเชื่อว่าการกล่าวถ้อยและการแสดงเจตนาของผู้พูดเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

นอกจากการใช้คำพูดในการสื่อสาร มนุษย์ยังสามารถสื่อสารได้โดยการใช้ท่าทาง หรือที่เรียกกันว่า อวัจนภาษา (Nonverbal Language) เพราะการใช้อวัจนภาษาสามารถสื่อสารและให้ความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ไม่ว่าจะเป็นท่าทางต่าง ๆ (Gestures) หรือ การแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression) ล้วนเป็นอวัจนภาษาที่สามารถสื่อความหมาย และแสดงให้เห็นถึงสภาวะเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์และความรู้สึกได้ และช่วยทำให้การสื่อสารมีความชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย (Mehrabian, 1981)

อวัจนภาษาและการสื่อสาร

ดังได้กล่าวมาข้างต้น การสื่อสารมีความจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน และมนุษย์ก็เกี่ยวข้องกับการสื่อสารไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง ในการสื่อสารนั้น ภาษาเป็นสื่อที่ให้นื้อหาสาระจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร และการสื่อสารของมนุษย์เป็นกระบวนการที่ผู้ส่งสารมีเจตนาที่จะถ่ายทอดความคิดหรือเจตนาภายในใจไปยังผู้รับสาร และต้องการให้ผู้รับสารมีปฏิกิริยาตอบสนอง

รวมทั้งเกิดความเข้าใจถึงความตั้งใจของผู้ส่งสารโดยใช้วัจนภาษา (Verbal) หรือ อวัจนภาษา (Nonverbal) ทั้งนี้วัจนภาษาเป็นสื่อที่มีความชัดเจนกว่าอวัจนภาษา เนื่องจากวัจนภาษามีโครงสร้างตายตัวว่าสื่อถึงสิ่งใดในแต่ละภาษา อย่างไรก็ตาม วัจนภาษาและอวัจนภาษา ล้วนมีความหมายและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และอวัจนภาษาช่วยให้วัจนภาษานั้น ๆ เป็นที่เข้าใจและมีความหมายรอบด้านมากขึ้น และวัจนภาษาก็จะเด่นชัดขึ้นเมื่อมีอวัจนภาษาเข้ามาประกอบ ซึ่งภาษาทั้งสองลักษณะเป็นแกนสำคัญในการสื่อสาร ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปก็จะทำให้การสื่อสารไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร (Richmond & McCroskey, 1995, pp. 3-5)

เมห์ราเบียน (Mehrabian, 1981) ได้กล่าวถึง การสื่อสารทางอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) ว่าเป็นการสื่อสารที่ไม่ใช่คำพูด และอวัจนภาษาประกอบด้วย การแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression) น้ำเสียง (Tones of Voice) ท่าทาง (Gestures) สายตา (Eye Contact) การสัมผัส (Touch) และการแบ่งระยะห่างระหว่างบุคคล (Spatial Arrangements) ทั้งนี้ อวัจนภาษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการทำ ความเข้าใจความหมายในการสื่อสารของมนุษย์มากกว่าการใช้วัจนภาษาเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า การสื่อสารทางอวัจนภาษาเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม เพราะว่าอวัจนภาษาส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอด และรับรู้มาตั้งแต่เยาว์วัย โดยได้รับการสั่งสอนจากพ่อแม่ หรือเรียนรู้จากผู้ที่อยู่รอบข้าง และสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะสั่งสอนให้บุคคลที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้นได้เรียนรู้และเข้าใจความหมายของอวัจนภาษา (Richmond & McCroskey, 1995, pp. 1-7) เช่น การผงกศีรษะในสังคมส่วนใหญ่หมายถึง การยอมรับ หรือเห็นด้วย ส่วนการสั่นศีรษะคือการปฏิเสธ (ฟาสต์ จูเลียต, 2536, หน้า 19) สำหรับการใช้อวัจนภาษาในการตอบคำถาม เฮอเบิร์ท (Herbert, 1990) ได้รวมอวัจนภาษาไว้เป็นประเภทหนึ่งในกลวิธีการตอบ คำถามที่เป็นการแสดงการยอมรับ (Acceptance) คือ การตอบคำถามประเภท Appreciation Token กล่าวคือ กลวิธีที่ผู้ฟังยอมรับคำถามด้วยการแสดงออกทั้งเป็นคำพูดหรือการกระทำ โดยการยอมรับคำถามประเภทนี้จะประกอบไปด้วยการใช้วัจนภาษา คือ การพยักหน้ารับคำถาม (Nodding) หรือ การยิ้ม (Smiling) ซึ่งการพยักหน้าและการยิ้มนี้เป็นอวัจนภาษาที่มีบทบาทต่อการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ การพยักหน้าเป็นการแสดงออกทางท่าทางที่ชัดเจน และการยิ้มก็เป็นการแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression) ที่สามารถตีความหมายได้ง่ายเพราะเป็นสื่อที่แสดงถึงความเป็นมิตร (Friendliness) และความสุภาพ (Pleasantness) (Richmond & McCroskey, 1995, p. 53) จากความสำคัญและบทบาทของอวัจนภาษาในการสื่อสารการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำอวัจนภาษาเป็นเกณฑ์หนึ่งในการวิเคราะห์วิธีการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย

ภาษาและวัฒนธรรม

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรม เป็นวิถีชีวิต เป็นแนวปฏิบัติของมนุษย์ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมา ดังนั้น ภาษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจึงเป็นไปในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ภาษาเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้มีการสืบทอด มีการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญคือ มีความผูกพันเกี่ยวโยงกับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และถ้ามนุษย์ขาดภาษาก็ไม่สามารถสร้างวัฒนธรรมให้เจริญงอกงามแก่สังคม ไม่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่ชนรุ่นหลัง ไม่สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมของตนให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวโลก รวมทั้งไม่สามารถเข้าใจหรือเรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ในอีกสังคมหนึ่งได้ (สุขุมาวดี ขำหิรัญ, 2537, หน้า 5)

ในการแสดงวัฒนธรรมการชม ก็มีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม (Barlund & Araki, 1985) ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมของผู้พูดเป็นสิ่งที่กำหนดความคิด ความเชื่อ พฤติกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้ภาษา ของสมาชิกในแต่ละสังคม ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมอเมริกันเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งทำให้ชาวอเมริกันมีความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าคิดและกล้าแสดงออกในสังคม (Cross-Cultural Communication: An Essential Dimension of Effective Education, 2004) ขณะที่วัฒนธรรมหนึ่งอาจมองว่าการแสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมากับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมเป็นเรื่องปกติ แต่ในบางสังคมอาจเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรกระทำ เช่น วัฒนธรรมของชาวเอเชียที่นิยมการประนีประนอม และการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม (Eisentien & Bodman, 1986; ธนพรพร สาขารุ่น, 2542) ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในแต่ละวัฒนธรรม เช่น ในการกล่าวชมและตอบคำชม ชาวอเมริกันส่วนใหญ่มีความคาดหวังที่จะได้รับคำชมเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างลักษณะที่ดีขึ้น (Appearance) ได้รับสิ่งของชิ้นใหม่ (Possession) และเมื่อได้ทำผลงานที่ดี (Performance) แต่ถ้าไม่ได้รับคำชมเลยก็ทำให้มีความรู้สึกผิดหวังและเสียใจ (Chen, 1993, p. 57) อีกทั้งชาวอเมริกันก็นิยมแสดงความรู้สึกขอบคุณด้วยการกล่าวว่า "Thanks หรือ Thank You" (Hondo & Goodman, 2003) ดังเช่นเฮอริเบิร์ต (Herbert, 1990) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มผู้พูดภาษาอังกฤษในสหรัฐอเมริกา พบว่า ทั้งผู้หญิงและเพศชายตอบคำชมด้วยการยอมรับและเห็นด้วยกับคำชมมากที่สุด ในขณะที่การตอบคำชมของชาวเอเชียจะถูกมองว่าไม่สุภาพและไม่เหมาะสม ทำให้ผู้ฟังเกิดแนวความคิดในแง่ลบและเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีในการสนทนา (Phudhichareonrat, 1989, p. 59) เช่น ชาวญี่ปุ่นจะใช้กลวิธีการตอบคำชมโดยการหลีกเลี่ยงการยกย่องตนเองเพื่อไม่ให้เป็นการยกย่องตนเองต่อบุคคลอื่นและเลี่ยงไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกว่าผู้พูด

กำลังถูกหรือเปรียบเทียบกับตน ซึ่งเป็นวิธีการที่สื่อสารที่แสดงถึงคุณภาพของชาวญี่ปุ่นด้วย (Daikuhara, 1986; Barnlund & Araki, 1985) จากข้อมูลดังกล่าวมานี้แสดงให้เห็นได้ว่า วัฒนธรรมของผู้พูดเป็นสิ่งที่กำหนดแนวความคิด ความเชื่อ และการรับรู้เกี่ยวกับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งบางวัฒนธรรมเห็นว่าการแสดงความรู้สึกและความคิดอย่างตรงไปตรงมาเป็นเรื่องปกติ แต่ในบางวัฒนธรรมนั้นก็อาจมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำในวัฒนธรรมของตน

ในวัฒนธรรมไทยก็มีรูปแบบคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของญี่ปุ่น กล่าวคือ คนไทยมักจะมีความเกรงใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก อีกทั้งคนไทยไม่นิยมพูดจาอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งมีคำเรียกว่า “ขวานผ่าซาก” และในวัฒนธรรมนิยมความเกรงใจอย่างไทยมักจะพูดว่า “ไม่เป็นไร” ไม่ว่าจะในสถานการณ์ที่ถูกขอร้อง หรือการตอบคำขอโทษ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้รับสารที่จะต้องพิจารณาความเหมาะสมและความตั้งใจของผู้พูดว่าเป็นอย่างไร (สุริยา รัตนกุล, 2531, หน้า 7) นอกจากนี้ การตอบคำชมของคนไทยมีลักษณะที่น่าสังเกต คือ ในวัฒนธรรมของคนไทยมีการเลือกกลวิธีการใช้ภาษาสุภาพเพื่อเป็นการรักษาหน้าของผู้ฟัง ซึ่งในการตอบคำชมของคนไทยนั้น บางครั้งผู้ได้รับคำชมอาจมีความเกรงใจผู้กล่าวชมและต้องการรักษาหน้าผู้กล่าวชมมากกว่า โดยเฉพาะผู้ชมเป็นผู้ที่นำเคารพ ผู้ได้รับคำชมจึงใช้กลวิธีการตอบคำชมโดยการเลี่ยงเพื่อแสดงลักษณะกลาง ๆ หรือยอมรับคำชมเพื่อแสดงคุณภาพในระดับที่แตกต่างกันออกไป และยังเลือกคำพูดเพื่อให้เกิดความรู้สึกดีต่อกันด้วย (จันทนา สิริจันทนากุล, 2540, หน้า 198-202)

วัจนกรรมการตอบคำชม

การตอบคำชมเป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดแสดงภายหลังการที่คู่สนทนามีการกล่าวชมกัน ซึ่งการตอบคำชมเป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดหรือผู้ตอบแสดงออกด้วยการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับคำชมที่ได้รับ (Herbert, 1990) งานวิจัยของ เพียร์สัน (Pearson, 1985) เรื่อง “วัจนกรรมการเห็นด้วยกับการไม่เห็นด้วย” พบว่าการสนทนากันโดยทั่วไป คู่สนทนาแสดงการเห็นด้วยกับเรื่องสนทนา มากกว่าการไม่เห็นด้วย เพื่อเป็นการแสดงถึงคุณภาพในการสนทนากัน อีกทั้งเป็นการที่ทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมในความเป็นเพื่อนระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกดี ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสนิทสนม และมีความใกล้ชิดกับผู้ฟังมากขึ้น (Lakoff, 1973) สำหรับประเภทของกลวิธีการตอบคำชมนั้น ได้มีผู้แบ่งประเภทของรูปแบบในการตอบคำชมไว้ คือ โปเมรันธ (Pomerantz, 1975) และได้มีผู้ศึกษาด้านนี้ต่อ คือ เฮร์เบิร์ต (Herbert, 1990) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศในพฤติกรรม การชม และได้แบ่งประเภทของการตอบคำชม (Herbert's Taxonomy of Compliment

Responses, pp. 60-62) ออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) การเห็นด้วยกับคำชม (2) การไม่เห็นด้วยกับคำชม และกลวิธีที่นอกเหนือจากการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับคำชม เฮอร์เบิร์ตจัดไว้ในประเภทที่ 3 คือ หัวข้ออื่น ๆ ซึ่งเป็นกลวิธีการการตอบคำชมที่เป็นการตีความหมายของคำชมเป็นการขอร้อง ตามรายละเอียดที่แบ่งย่อยได้ 12 ประเภทดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์และคำอธิบายที่ใช้ในการวิเคราะห์ประเภทและกลวิธีที่ใช้ในการตอบคำชม

ประเภทของกลวิธีที่ใช้ในการตอบรับคำชม	คำอธิบายแต่ละกลวิธี	ตัวอย่างของแต่ละกลวิธี
1. การเห็นด้วย (Agreement)		
การยอมรับ (Acceptance)		
1.1.1 Appreciation Token	การที่ผู้ได้รับคำชมยอมรับคำชมและตอบคำชมด้วยการใช้วัจนภาษา (Verbal) หรืออวัจนภาษา (Nonverbal)	- Thanks, or Thank You (ขอบคุณ) - Nod, or Smile (พยักหน้า หรือ ยิ้ม)
1.1.2 Comment Acceptance Single	การที่ผู้ได้รับคำชมยอมรับคำชมและแสดงความคิดเห็นของตนเพิ่มเติมต่อคำชมที่ตนได้รับ	- Yeah, it's my favorite too. (ใช่ เป็นที่ชื่นชอบของฉันเช่นกัน)
1.1.3 Praise Upgrade	การที่ผู้ได้รับคำชมยอมรับคำชมและแสดงความคิดเห็นว่าคำชมที่กล่าวมายังไม่เพียงพอรวมทั้งให้ความเห็นเพิ่มเติมต่อสิ่งที่ได้รับคำชม	- "Really bring out the blue in my eyes, doesn't it?" (ทำให้นึกถึงฟ้าของฉันชัดขึ้นด้วย ใช่มั้ย?)
1.2 การไม่ยอมรับ (Non-Acceptance)		
1.2.1 Comment History	การที่ผู้ได้รับคำชมแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่ได้รับคำชมโดยกล่าวถึงที่มาและความเป็นมาของสิ่งนั้น ๆ	- I bought it for the trip to Arizona. (ฉันซื้อไว้สำหรับการเดินทางไปอาริโซนา)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภทของกลวิธีที่ใช้ในการ ตอบรับคำชม	คำอธิบายแต่ละกลวิธี	ตัวอย่างของแต่ละกลวิธี
1.2.2 Reassignment	การที่ผู้ได้รับคำชมเห็นด้วยกับ คำชม แต่ยกคำชมนั้นให้กับ บุคคลที่สาม หรือสิ่งของผู้พูด กล่าวชม	- My brother gave it to me. (น้องชายของฉันให้มา) หรือ It really knitted itself (เขาทำ มาดีอยู่แล้ว)
1.2.3 Return	การที่ผู้ได้รับคำชมเห็นด้วยกับ คำชม และกล่าวชมกลับไปยัง ผู้ที่กล่าวชม	- "So's yours." (ของคุณก็ เช่นกัน)
2. การไม่เห็นด้วย (Disagreement)		
2.1 Scale Down	การที่ผู้ได้รับคำชมไม่เห็นด้วย กับคำชมที่ผู้พูดกล่าว โดยที่ ผู้ได้รับคำชมกล่าวตำหนิตั้ง ข้อบกพร่อง หรือ สิ่งไม่ดีของ สิ่ง ๆ นั้น หรืออาจกล่าวว่า ผู้พูดกล่าวชมเกินไป	- It's really quite old (มัน ค่อนข้างจะเก่าแล้ว)
2.2 Question	การที่ผู้ได้รับคำชมถามกลับไป ยังผู้ที่กล่าวชมเพื่อตรวจสอบ ความจริงใจหรือความ เหมาะสมของคำชมที่ผู้พูด กล่าวชม	- Do you really think so? (คุณคิดเช่นนั้นจริง ๆ หรือ)
2.3 Disagreement	การที่ผู้ได้รับคำชมไม่เห็นด้วย กับคำชม รวมทั้งกล่าวอ้างว่า สิ่งของที่ได้รับคำชมนั้นเป็นสิ่ง ที่ไม่ดี ไม่มีค่า และไม่สมควร จะได้รับคำชม	- I hate it. (ฉันเกลียดมัน)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภทของกลวิธีที่ใช้ในการ ตอบรับคำชม	คำอธิบายแต่ละกลวิธี	ตัวอย่างของแต่ละกลวิธี
2.4 Qualification	การที่ผู้ได้รับคำชมพูดถึงหรือกล่าว ปรับเปลี่ยนคำชมของผู้พูด โดยการแสดงความคิดเห็นในแง่ลบ อื่นที่ตรงข้ามเพิ่มเติม โดยปกติจะมี คำว่า Though, But, Well หรืออื่น ๆ	- It's alright, but Len's is nicer (ก็ดีนะ แต่ของเลน สวย (ดี) กว่า)
2.5 No Acknowledgement	การที่ผู้ได้รับคำชมไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ ต่อคำชมที่ได้รับ หรือ ปฏิเสธจนราว กับว่าไม่ได้ยินคำชมที่ผู้พูดกล่าว (Silence) หรืออาจตอบสนองโดย การแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ไม่ เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ได้รับคำชม เช่น การเปลี่ยนหัวข้อสนทนา (Topic Shift)	- (Silence or Topic Shift) (เงียบ, นิ่งเฉย หรือเปลี่ยน เรื่องสนทนา)
3. Others		
3.1 Request Interpretation	การที่ผู้ได้รับคำชมตีความหมาย ของคำชมเป็นการขอมากกว่าที่จะ ตีความหมายว่าเป็นเพียงคำชม	- You wanna borrow this one too? (คุณอยากจะยืม อันนี้ด้วยใช่ไหม)

จากกลวิธีการตอบคำชมของเฮอร์เบิร์ต (Herber, 1990) ที่ได้จำแนกไว้อย่างชัดเจน
ดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษากลวิธีที่ใช้ในการตอบคำชมของเพศหญิง
และเพศชายในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย รวมถึงเป็นกรอบในการอภิปรายผล
การศึกษากลวิธีที่ใช้ในการตอบคำชมว่าเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกัน
และภาพยนตร์ไทยว่ามีการใช้กลวิธีการตอบคำชมแต่ละประเภทมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร
รวมทั้งเปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำชมว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติหรือไม่

ภาษากับเพศของผู้พูด

เพศเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดรูปแบบ (Variation) ของภาษาเพราะเพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บทบาทของบุคคลในสังคมแตกต่างกัน เชเพิร์ด (Sheperd, 1981, pp. 233-240) กล่าวว่า การแบ่งบทบาทของมนุษย์ตามเพศมีรากฐานมาจากการยึดถือลักษณะบางอย่างว่าเป็นผู้หญิง บางอย่างว่าเป็นผู้ชาย เช่น การมีลักษณะที่อ่อนโยน การทำตัวนิ่งเฉย และการที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เป็นลักษณะของผู้หญิง และการที่มีลักษณะที่แก่นกล้า ก้าวร้าว แข็งแกร่ง และการเป็นผู้รักอิสระ เป็นลักษณะของผู้ชาย ส่วนการกำหนดบทบาททางเพศ (Gender Role) ก็มีขึ้นตามลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและบทบาทที่สังคมกำหนด ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานภาพของชายหญิงในสังคมนั้น ๆ นั้นเอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545, หน้า 25)

แต่ละสังคมมีความแตกต่างกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหน้าที่ ตลอดจนการใช้ภาษาซึ่งมักเป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลได้เรียนรู้จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ไม่ใช่มาจากพันธุกรรมทั้งหมด เพราะความแตกต่างทางร่างกายที่มีมาแต่กำเนิดก็มีส่วนกำหนดบทบาททางเพศ อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้หญิงกับผู้ชายเติบโตขึ้นในสังคม ย่อมได้รับการอบรมสั่งเกี่ยวกับบทบาททางเพศที่ควรกระทำ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 43) และความแตกต่างระหว่างการใช้ภาษากับเพศของผู้พูดนี้ ได้มีผู้บันทึกและได้พยายามหาปัจจัยที่น่าจะมีความสำคัญต่อการเกิดความแตกต่างของการใช้ภาษา ดังตัวอย่างของความแตกต่างในการใช้ภาษาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายซึ่งเป็นตัวอย่างที่ได้จากอินดีตะวันตก และได้มีการบันทึกไว้ว่าครั้งแรกที่ชาวยุโรปไปถึงเลสเซอร์ แอนทิลลีส์ และได้ติดต่อกับชาวอินเดียนแดงเผ่าคาริบที่อาศัยอยู่ที่นั่น และพบว่าผู้หญิงและผู้ชาย “พูดคนละภาษา” ซึ่งผลที่ปรากฏทำให้ผู้ค้นพบเกิดความประหลาดใจในเรื่องการแบ่งแยกทางเพศที่ชัดเจนมากจนกระทั่งสามารถกล่าวได้ว่า ผู้หญิงและผู้ชายการใช้มีภาษาแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีรายงานเพิ่มเติมในบันทึกเหตุการณ์ในช่วงประมาณศตวรรษที่ 17 ที่กล่าวว่า “ผู้ชายมีสำนวนมากมายที่ใช้เฉพาะเพศของเขาและ ผู้หญิงสามารถเข้าใจความหมายแต่ไม่ได้ใช้ ในทางกลับกัน ผู้หญิงก็มีกลุ่มคำและวลีซึ่งผู้ชายจะไม่ได้เด็ดขาด ถ้าหากใช้ คำเหล่านั้นพวกเขาอาจจะถูกหัวเราะเยาะได้ ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าในการสนทนา ผู้หญิงมีภาษาพูดอีกภาษาหนึ่งที่แตกต่างออกไป” (ทรัตทิลล์ ปีเตอร์, 2531, หน้า 105) นอกจากนี้ มีผู้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศในการใช้ภาษา เช่น วิธีการออกเสียง การเลือกใช้คำ เป็นต้น ฟิชเชอร์ (Fischer, 1958) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคำพูดในเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในประเทศนิวซีแลนด์ พบว่า การออกเสียงพยางค์ท้าย [Ing] และ [In] ของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงมี

ความแตกต่างกัน โดยศึกษาจากเด็กผู้ชาย 12 คน และ เด็กผู้หญิง 12 คน และแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีอายุ 3-6 ปี และ 7-10 ปี ซึ่งได้ทำการสังเกตและสัมภาษณ์ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งการใช้ Formal VAT (Verbal Apperception Test) โดยให้เด็กคิดเรื่องเล่าขึ้นมาตามแบบ และประโยคที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยใช้แบบสอบถามและจัดหัวข้อการประหม่ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ พบว่าเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงมีการใช้ [Ing] หรือ [In] แตกต่างกัน และ พิซเซอร์ สรุปว่าเด็กกลุ่มนี้ การใช้ [Ing] จะเป็นสิ่งที่แสดงถึงเด็ก ผู้หญิงเพราะว่าจะนิยมใช้ ขณะที่ การใช้ [In] จะเป็นสิ่งที่สื่อถึงเด็กผู้ชาย ซึ่งจะนิยมออกเสียงนี้มากกว่า

ส่วนเรื่องความแตกต่างของการออกเสียง วูลแฟรม (Wolfram, 1969) พบว่า ในการออกเสียง [r] ของชายและหญิงในดีทรอยต์มีความแตกต่างกัน ซึ่งในการออกเสียง [r] เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี ถ้าไม่ออกเสียงถูกต้องก็จะถูกประณาม ซึ่งการแสดงความสามารถในการออกเสียง [r] ของชายและหญิงในเมืองดีทรอยต์ โดยจำแนกตามเพศ คือ เพศชายและเพศหญิง และชนชั้นทางสังคม คือ ชนชั้นกลางชั้นสูง ชนชั้นกลางชั้นต่ำ ชนชั้นแรงงานชั้นสูง ชนชั้นแรงงานชั้นต่ำ พบว่า เพศหญิงในทุก ชนชั้นจะออกเสียง [r] มากกว่าผู้ชาย สำหรับชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ทั้งเพศหญิงและเพศชายออกเสียง [r] มากที่สุด นอกจากนี้ ทรัดกิลล์ (Trudgill, 1974) ได้ศึกษาลักษณะของความแตกต่างการออกเสียงในเมืองนอร์วิชในประเทศอังกฤษ และให้ผลที่ยืนยันข้อสรุปในงานวิจัยนี้ คือ ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะใช้รูปแบบภาษาที่เป็นมาตรฐานหรือเป็นที่ยอมรับมากกว่าผู้ชาย

นอกจากความแตกต่างของการออกเสียงระหว่างเพศชายและเพศหญิงแล้ว มีผู้ศึกษาถึงความแตกต่างกันหลายประการทั้งในเรื่องคำศัพท์และไวยากรณ์ เลคอฟ (Lakoff, 1975) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของภาษาแบบผู้หญิงไว้ว่า ผู้หญิงจะใช้รูปแบบภาษาที่แสดงความสุภาพมากกว่า ผู้ชายและนิยมใช้คำวิเศษที่ไม่มีมีความหมายนัยที่แสดงอำนาจ นอกจากนั้น ยังมักใช้คำพูดที่หลีกเลี่ยงเพื่อไม่ให้ผู้ก่อดตนเอง ทำให้ภาษาแบบผู้หญิงมีลักษณะที่ซ้ำซาก ไม่กระจำ แต่มีลักษณะที่เป็นพิธีรีตอง ในขณะที่ภาษาแบบผู้ชายจะตรง กระจำ กระชับและคำนึงถึงความสุภาพน้อยกว่าผู้หญิง เลคอฟกล่าวว่าผู้หญิงมีการใช้คำถามห้อยท้าย (Tag Question) มากกว่าผู้ชายเพราะผู้หญิงไม่แสดงคำพูดหรือข้อเสนอที่ตรง ๆ และหนักแน่น เช่น Jane came home late last night, didn't she? (เมื่อคืนนี้เจนกลับบ้านดึกใช่ไหม) และ It's hot in here, isn't it? (ที่นี่อากาศร้อน ใช่ไหม) นอกจากนั้น เลคอฟยังให้ตัวอย่าง ที่แสดงว่าเวลาออกคำสั่งหรือขอร้อง ซึ่งผู้หญิงมักไม่ใช้รูปประโยคคำสั่งตรง ๆ แต่มักใช้รูปแบบคำถามแทน เช่น

Will you take off your shoes? (คุณจะถอดรองเท้าหรือเปล่า?)

Will you please take off your shoes? (คุณจะสามารถถอดรองเท้าได้ไหม?)

Won't you take off your shoes? (คุณจะไม่ถอดรองเท้าหรือ?)

จากการศึกษาวิจัยเรื่องภาษากับเพศ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายในการใช้ภาษา และการที่เพศเป็นปัจจัยที่แบ่งแยกคนในสังคมออกเป็นสองฝ่ายนั้น ต่างก็ย่อมมีผลกระทบต่อพฤติกรรมในการใช้ภาษาของผู้หญิงและผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการพูด การออกเสียง การใช้คำ การใช้ประโยค และกลวิธีในการใช้ภาษาที่มีความแตกต่างกันออกไปด้วย แต่ความแตกต่างที่กล่าวมานี้ ก็ได้แตกต่างกันจนเป็นคนละภาษา หากเป็นความแตกต่าง ในการใช้โดยมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม คือ ความเชื่อ บทบาทหรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดขึ้น ว่าลักษณะหนึ่งของภาษาผู้หญิง คือ ความสุภาพและการใช้ถ้อยคำที่แสดงความน่ารัก อ่อนหวาน ก็เนื่องจากสังคมกำหนดว่าเป็นการไม่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงที่จะใช้คำหยาบคาย ผู้หญิงจึงพยายามทำตนให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งอาจแสดงว่าผู้หญิงมีความผูกพันกับกฎเกณฑ์ที่มีการตีกรอบให้ผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย (สุพมาวดี ขำศิริ, 2532, หน้า 58) ในงานวิจัยนี้ได้นำความแตกต่างในเรื่องเพศมาเป็นปัจจัยสำคัญในการศึกษาด้านความแตกต่างในการใช้กลวิธีการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกัน และภาพยนตร์ไทย รวมถึงการอภิปรายในด้านที่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเพศของผู้พูดที่มีผลต่อกลวิธีที่ใช้ในการตอบคำถาม

ภาษาในสื่อภาพยนตร์

ภาพยนตร์เป็นสื่อเพื่อให้ความบันเทิงที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยของคนมาเป็นเวลานาน และนอกจากภาพยนตร์จะเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิง ยังให้ประโยชน์ในการนำมาเป็นสื่อการสอน ประกอบการบรรยายในห้องเรียน และใช้ในการนำเสนอพื้นฐานการศึกษาที่มีชีวิตชีวาให้แก่ผู้เรียนโดยเชื่อมโยงการสอนของโรงเรียนให้ผสมผสานกับชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนในเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ชีวิต (วิจิตร ภักดีรัตน์, 2523, หน้า 279) อีกทั้งสื่อภาพยนตร์ยังเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ดอนลีย์ (Donley, 2000) ได้ศึกษาภาพยนตร์เพื่อการพัฒนาความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาอังกฤษ พบว่าการใช้ภาพยนตร์อเมริกันและรายการโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ดีต่อการเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนมีโอกาสได้ใช้ทักษะในการเรียนภาษา และสามารถวัดระดับความเข้าใจในการฟังและการอ่านของตนเองได้ อีกทั้งนักเรียนสามารถขยายแนวความคิดและพัฒนาความเข้าใจต่อวัฒนธรรมอเมริกันที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งภาพยนตร์ยังเป็น

สื่อกลางในการเรียนการสอนและเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการให้แนวทางการศึกษาระหว่างประเทศและวัฒนธรรมที่หลากหลายอย่างชัดเจนด้วย (Summerfield, 1993)

นอกจากนี้ โรส (Rose, 2001, pp. 320-321) ได้กล่าวไว้ว่าภาพยนตร์เป็นสื่อที่สามารถใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งภาษาในภาพยนตร์สามารถนำมาวิเคราะห์โครงสร้างภาษาเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารและการสอนภาษา รวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ดีในการเก็บข้อมูลในการวิจัย นอกจากนี้ การศึกษาจากภาพยนตร์หรือเทปบันทึกภาพยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะชีวิตประจำวันเพราะว่าภาษาที่ปรากฏในภาพยนตร์สามารถสื่อให้เห็นถึงภาษาที่มีการใช้จริงในชีวิตประจำวันของสังคมนั้น ๆ โดยเฉพาะลักษณะบทบาทเพศหญิงและเพศชายที่น่าสนใจ ซึ่งบทบาทการแสดงและการจำลองสถานการณ์สามารถสื่อถึงแนวทางการดำเนินชีวิตธรรมเนียมปฏิบัติ และวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ตลอดจนคำศัพท์และการใช้ภาษาในแต่ละวัฒนธรรม (Altman, Bjornstad, Bohde, Ewing, Otto, Pusack, Shoemaker & Skolund, 1999)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง

จันทนา สิริจันทนากุล (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาสุภาพในการตอบรับคำชม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการตอบรับคำชมของผู้พูดภาษาไทยในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพระหฤทัยคอนวณต์กรุงเทพฯ ที่มาชำระค่าลงทะเบียนเรียน ระหว่างเวลา 7.30 น.–8.00 น. ตั้งแต่วันที่ 12–23 ธันวาคม พ.ศ. 2537 อันเป็นสัปดาห์สืบสานวัฒนธรรมไทยที่ทางโรงเรียนจัดให้มีการรณรงค์ส่งเสริมการแต่งกายชุดไทยและต่อต้านเทศกาลฉลองคริสต์มาสและปีใหม่ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ผู้ปกครองแต่งกายสวยงามเป็นพิเศษ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลที่ห้องการเงิน เมื่อผู้ปกครองชำระค่าธรรมเนียมการเรียนเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยได้กล่าวชมว่า “เสื้อสวยจังค่ะ” แล้วสังเกตการณ์แสดงออกทั้งทางกิริยาอาการ สีหน้า และคำตอบรับ ภายหลังที่ผู้ปกครองออกจากห้อง ผู้วิจัยจึงบันทึกคำตอบรายละเอียด การแสดงออกทั้งหมด อายุโดยประมาณ และข้อสังเกตต่าง ๆ ลงในแบบฟอร์ม ข้อมูลในการตอบรับคำชมนี้เก็บจากผู้ปกครองชาย 30 คน และ หญิง 30 คน รวมทั้งหมด 60 คน ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งชายและหญิง เลือกกลวิธีการใช้ภาษาสุภาพในการตอบรับคำชมด้วยการเห็นด้วยกับคำชมทั้งหมด โดยแบ่งเป็นผู้ที่ตอบรับคำชมด้วยการตอบรับแบบตรงประเด็น จำนวน 10% ในกลุ่มของผู้ตอบรับตรงประเด็นนี้ ถ้ามีการตอบรับด้วยการกล่าวขอบคุณ จะจัดให้อยู่ในกลุ่ม

ผู้ตอบรับด้วยความสุภาพเชิงบวกคิดเป็น 75% ทั้งนี้รวมถึงการตอบรับคำชมโดยใช้วิธีพูดสนับสนุนด้วยกับผู้กล่าวชม คือแสดงออกในลักษณะการเล่าประวัติ การให้เหตุผล และการชมตนเองเพิ่มเติม นอกจากนี้ การตอบรับคำชมที่แสดงกลวิธีการใช้ภาษาสุภาพเชิงลบมีจำนวน 15% ซึ่งเป็นการตอบตรงประเด็นมีการตกแต่งคำพูดด้วยการเลี่ยง ไม่ต้องการแสดงความเห็นที่แตกต่างจากผู้กล่าวชม และในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นลักษณะการพูดถ่อมตัวและการชมกลับ และยังพบว่าไม่มีลักษณะการพูดอ้อมค้อม ซึ่งอาจเป็นเพราะคำชมที่ได้รับเป็นถ้อยคำที่สั้นและชัดเจน

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

โรส (Rose, 2001) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Compliments and Compliment Responses in Film: Implication For Pragmatics Research and Language Teaching เพื่อสำรวจว่าภาพยนตร์เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยถึงความสัมพันธ์ของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารและการสอนภาษาได้หรือไม่ ในการศึกษาครั้งนี้ โรส ได้วิเคราะห์ลักษณะของโครงสร้างภาษาจากคำชมข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์นี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการถอดความมาจากภาพยนตร์อเมริกัน จำนวน 40 เรื่อง ซึ่งโรสได้วิเคราะห์ถึงลักษณะโครงสร้างประโยค (Syntactic Formula) คำคุณศัพท์ที่ใช้ (Adjective Choice) ความแตกต่างทางเพศ (Gender Distribution) หัวข้อที่ชม (Compliment Topics) และกลวิธีการตอบคำชม (Choice of Compliment Response Strategy) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โรส และผู้ช่วยวิจัยได้เก็บข้อมูลจากภาพยนตร์และได้หาค่าความเชื่อมั่นระหว่างผู้ตรวจ (Interatter Reliability) จนได้ความเชื่อมั่นเท่ากับ ($r > 0.95$) และผลการศึกษาพบว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายใช้กลวิธีการตอบคำชมด้วยการเห็นด้วยมากที่สุด แต่ก็มีข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัด คือ การแสดงความไม่เห็นด้วย ซึ่งเป็นกลวิธีที่ไม่นิยมใช้ในสังคมอเมริกัน อย่างไรก็ตาม กลวิธีการตอบคำชมในภาพยนตร์ค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกับชีวิตจริง ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นว่าภาพยนตร์เป็นแหล่งข้อมูลที่ดีในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารและการสอนภาษา รวมทั้งเป็นสิ่งที่ดีที่จะนำไปใช้สำหรับการวิจัยอื่น ๆ เช่น การใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

คชเสนีย์ (Gajasen, 1994) ได้วิจัยเรื่อง How Americans and Thais Respond to Compliments ซึ่งงานวิจัยนี้ศึกษาขอบเขตของเพศและสถานะทางสังคมของผู้กล่าวชมรวมทั้งเพศของผู้ได้รับคำชมในด้านกลวิธีที่ชาวอเมริกันและไทยเลือกใช้เมื่อได้รับคำชม โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาชาวอเมริกันใน University of Illinois จำนวน 40 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 20 คนและเพศหญิง 20 คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาชาวไทยจำนวน 40 คน ซึ่งแบ่งออกเป็นเพศชาย 20 คนและเพศหญิง 20 คนเช่นกัน จากนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดตอบ

คำถามเกี่ยวกับสถานการณ์การชมในแบบสอบถามที่เรียกว่า Discourse Completion Test (DCT) และทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างภายหลังจากการตอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผลจากการศึกษาพบว่า มีความเหมือนและความแตกต่างในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม และพบยังพบว่ามี การใช้กลวิธีการตอบคำถาม 13 ประเภท ซึ่งประกอบไปด้วยกลวิธีที่แสดงการยอมรับ (การเห็นด้วย) และการปฏิเสธ (การไม่เห็นด้วยและการหลีกเลี่ยงการยกย่องตนเอง) ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มใช้กลวิธีที่แสดงการยอมรับมากที่สุด และชาวอเมริกันนั้นมีแนวโน้มใช้กลวิธีการตอบคำถาม เป็นประโยคที่ยาวและประกอบไปด้วยหลายกลวิธีพร้อมกัน หรือใช้กลวิธีการตอบที่ซ้ำกัน ขณะที่ชาวไทยมีแนวโน้มตอบคำถามเพียงประโยคสั้น ๆ เท่านั้น อีกทั้งยังพบว่า สถานภาพทางสังคมของผู้กล่าวชมมีผลต่อการตอบคำถามของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างยอมรับ คำชมจากผู้กล่าวชมที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่า และปฏิเสธคำชมจากผู้กล่าวชมที่มีสถานภาพทางสังคมเท่ากัน ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้พบในการตอบคำถามของชาวไทยมากกว่าชาวอเมริกัน นอกจากนี้ ยังพบที่มีความยากในการวิเคราะห์และระบุประเภทการตอบคำถามเนื่องจากกลวิธีที่ กลุ่มตัวอย่างใช้สามารถจัดไว้ในกลวิธีการตอบคำถามมากกว่าหนึ่งกลวิธี และมีระดับการใช้ภาษาที่ แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้พูดพยายามที่จะทำให้เกิดความสมดุลต่อความต้องการใน การแสดงการเห็นด้วยพร้อมทั้งการหลีกเลี่ยงการยกย่องตนเองในเวลาเดียวกัน

เฮอเบิร์ท (Herbert, 1990) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง Sex – Based Differences in Compliment Behavior ใน State University of New York at Binghamton ประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อมูลที่นำมาศึกษา คือ สถานการณ์การชมและการตอบคำถามภายในชุมชนของนักเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องอาหาร สมาคมนักเรียน และอื่น ๆ ซึ่งผู้รวบรวมได้บันทึกการชมและการตอบคำถาม จากทุกคนที่พบในบริเวณมหาวิทยาลัยในช่วงเวลาที่ศึกษา โดยได้ทำการจดบันทึกปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เพศ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา (ถ้าหากรู้) สถานที่ และปฏิกิริยาของผู้ที่อยู่ใกล้เคียง (Presence of Interactional Bystander) สามารถเก็บรวบรวมสถานการณ์การชมได้ทั้งหมด 1,026 สถานการณ์ จากข้อมูลที่ได้สามารถแบ่งออกตามเพศของผู้ชม และได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โครงสร้างประโยค (Syntactic Formula) ซึ่งพบความแตกต่างในการชมของผู้หญิงกับผู้ชาย อย่างชัดเจน คือ ผู้หญิงจะใช้ "What (a) Adj NP !" เช่น "What lovely earrings!" ในขณะที่ผู้ชาย จะใช้รูปแบบ "Adj + NP!" เช่น "Great shoes!" มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่า (1) การชมและการตอบคำถามมีความแตกต่างในโครงสร้างของคำถาม ซึ่งขึ้นอยู่กับเพศของผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างมี นัยสำคัญ (2) ความแตกต่างในการใช้รูปแบบการชมที่เน้นตัวบุคคล (Personal Focus) ที่ผู้ชาย และผู้หญิงกล่าวมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ การชมที่ระบุบุคคลที่ 1 (1st Person)

ผู้หญิงใช้การพูดประเภนี้มากกว่าผู้ชายโดยที่ไม่คำนึงถึงเพศของผู้ฟัง ในขณะที่ผู้ชายไม่ค่อยใช้การพูดประเภนี้ โดยเฉพาะการชมผู้ชายด้วยกัน ในการชมที่ระบุบุคคลที่ 2 (2nd Person) การชมลักษณะนี้พบโดยทั่วไปในการชมระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย มากกว่าการชมระหว่างผู้ชายด้วยกัน และประเภทสุดท้าย คือการชมที่ระบุบุคคลที่ 3 หรือไม่ระบุบุคคล (3rd Person or Impersonal Compliment) พบว่าผู้ชายใช้ประเภนี้มากที่สุด และไม่ค่อยพบว่าผู้หญิงใช้การชมลักษณะนี้ (3) ผู้หญิงรับคำชมของผู้ชายมากกว่าที่ ผู้ชายรับคำชมจากผู้หญิง

พุทธิเจริญรัตน์ (Phudhichareonrat, 1989) ศึกษาวิจัยเรื่อง Receiving Compliments by Asians ซึ่งงานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษาวิจัย คือ เปรียบเทียบวิธีการตอบคำชมของคนเอเชียทั้งในกรณีมีการตอบคำชมทันทีในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันและในกรณีการตอบคำชมที่มีเวลาคิดเพื่อตอบเกี่ยวกับสถานการณ์การชม และยังมีจุดประสงค์เฉพาะในการศึกษาวิจัยนี้ คือ (1) ศึกษารูปแบบการรับคำชมในสถานการณ์จริง (2) ศึกษารูปแบบการตอบคำชมโดยใช้แบบสอบถาม (3) ศึกษาทัศนคติของผู้ได้รับคำชมต่อผู้กล่าวชม (4) ศึกษาความรู้สึกของผู้รับคำชมต่อการรับคำชม (5) ศึกษาความเข้าใจถึงหน้าที่คำชมของผู้ได้รับคำชม (6) ศึกษาความตั้งใจเมื่อผู้รับคำกล่าวชมตอบคำชมในเชิงลบ และในการศึกษาวิจัยนี้ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างชาวเอเชียจำนวน 10 คน ผลการศึกษาวิจัยที่พบสามารถสรุปได้ดังนี้ (1) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 90% ตอบคำชมในเชิงลบ เมื่อได้รับคำชมในสถานการณ์จริง ในขณะที่ กลุ่มตัวอย่างเดียวกันไม่มีการตอบคำชมในเชิงลบเมื่อมีเวลาที่จะคิดเกี่ยวกับคำกล่าวขมนั้น ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้สามารถอธิบายให้เห็นถึงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมรวมทั้งวิถีปฏิบัติดั้งเดิมที่แตกต่างกัน (2) กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งเห็นด้วยกับคำกล่าวชม และมีเพียง 22.22 % ที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิเสธระหว่างขั้นตอนการสังเกตการณ์ (3) กลุ่มตัวอย่างบางคนไม่เข้าใจถึงหน้าที่ของการชม จึงทำให้บางคนตอบคำชมอย่างไม่เหมาะสม (4) กลุ่มตัวอย่างจะมีการตอบคำชมทั้งสองแบบ คือ ไม่เห็นด้วยและยอมรับเมื่อคำขมนั้นไม่เกี่ยวข้องกับตน หรือ ตรงข้ามกับความจริง นั้นหมายถึง ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างก็ยอมรับคำขมนั่นเอง (5) สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในด้านภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมในภาษาที่สอง แต่ในชีวิตจริงอาจเป็นเพราะพฤติกรรมที่มีมาในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน เพราะฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างนี้ควรได้รับการฝึกฝนเพื่อให้สามารถตอบโต้คำชมได้อย่างเป็นธรรมชาติและในทางที่เหมาะสม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการตอบคำชม แสดงให้เห็นถึงงานวิจัยที่มีผลการวิจัยในทิศทางเดียวกัน นั่นคือแสดงให้เห็นได้ว่าความแตกต่างของกลวิธีที่ใช้ในการตอบ

คำชมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การเลือกใช้กลวิธีการตอบคำถาม มีความแตกต่างกัน นอกจากนั้น ยังพบว่าปัจจัยอื่น ๆ หลายอย่างที่ทำให้กลวิธีการตอบคำถามมีความแตกต่างกัน แต่ปัจจัยต่าง ๆ ที่พบก็ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่อยู่ภายใต้กรอบของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University